

ZUZANNA TOPOLIŃSKA

Macedonian Academy of Sciences and Arts
Research Center for Areal Linguistics

Semantyka i gramatyka leksemu *powinien*

Abstrakt: Autorka analizuje strukturę semantyczną i gramatyczną polskiego leksemu *powinien* i dochodzi do konkluzji, że jest on czasownikiem modalnym, semantycznym ekwiwalentem angielskiego *should*.

Słowa kluczowe: *powinien*; ps. *vin-*; realizacja kategorii gramatycznych

Przez tzw. kategorie gramatyczne (jak aspekt, tryb, czas..., rodzaj, liczba, osoba, przypadek...) rozumiem wycinki odpowiednich kategorii semantycznych, które zawierają informację szczególnie ważną dla szczęśliwego przebiegu komunikacji językowej. Wycinki te uzyskują w danym języku regularne, transparentne i przewidywalne eksponenty (tzw. markery) powierzchniowe.

Kiedy przyjrzałam się układowi kategorii gramatycznych leksemu *powinien* (< **po - vin - ьn - ь*), doszłam do wniosku, że zasłużył on na specjalną mini-monografię.

Forma słownikowa analizowanego leksemu nie przynosi nam żadnej informacji co do jego przynależności do określonej tzw. części mowy. W tej sytuacji wypada odpowiedzi na to pytanie poszukać w jego strukturze semantycznej. Propozycja typu *Janek powinien przyjechać jutro*. w zależności od kontekstu użycia dopuszcza dwie interpretacje: 1) ‘Janek ma obowiązek / jest zobowiązany przyjechać jutro’, lub 2) ‘O ile mi wiadomo, Janek przyjeżdża jutro’. W obu wypadkach predykat ‘powinien’ implikuje jeden argument:

nazwę czynności, którą Janek jest zobowiązany wykonać, co sugeruje, że mamy do czynienia z tzw. czasownikiem modalnym. Potwierdzenie tej hipotezy przynosi analiza kategorii gramatycznych predykatu ‘powinien’.

Obok kategorii rodzaju i liczby: *powinien* ~ *powinna* ~ *powinno*; *powinni* ~ *powinny*, predykat *powinien* posiada również kategorię osoby: *powiniennem* ~ *powinieneś* ~ *powinien*; *powinniśmy* ~ *powinniście* ~ *powinni...*, co jasno potwierdza jego werbalny charakter. Forma słownikowa to 3 os. l. poj. czasu teraźniejszego. Ma również *powinien* czas przeszły: *powiniennem był* / *powinien byłem...*, a także tryb warunkowy *powinien bym...*, nie ma natomiast – podobnie jak inne czasowniki modalne – trybu rozkazującego. Nie ma też czasu przyszłego; jako najbliższa formuła bliskoznaczna narzuca się *będę musiał...*; wreszcie – nie ma bezokolicznika. Najbliższym znanym mi odpowiednikiem semantycznym, a w znacznym stopniu i formalnym, *powinien* jest angielskie *should*.

Boryś objaśnia *powinien* jako ‘zobowiązany, zmuszony do czegoś’; dodałabym do tego objaśnienia owo ‘jest’, wyczuwalne w strukturze semantycznej *powinien*, a zagubione w toku klasycznego rozwoju polskiego czasownika, a więc zapisałabym tę strukturę jako ‘(o ile wiem) jest zobowiązany; ma obowiązek’.

Semantics and grammar of the Polish lexeme *powinien*

(s u m m a r y)

The author analyzes the semantic and grammatical structure of the Polish lexeme *powinien* /*poviñen*/ and concludes that it is a modal verb, the semantic equivalent of the English *should*.

K e y w o r d s : *powinien*; ps. *vin-*; the implementation of the grammatical categories